

Warszawa, dnia 22 kwietnia 2011 r.

RPO-610974-VII-7020/7013/11/PK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Płocku
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 23 i 24 marca 2011 r. do Zakładu Karnym w Płocku, przy ul. Sienkiewicza 22 (zwanego dalej Zakładem) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” i Zespołu Prawa Karnego działających w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

Celem wizytacji przeprowadzonej w ramach działalności Rzecznika Praw Obywatelskich jako Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu, stanu realizacji zaleceń wydanych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, w wyniku wizytacji Zakładu przeprowadzonej w dniach 17-19 marca 2009 r.

W trakcie rekontroli jednostki, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich dokonali następujących czynności:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Zakładu i jego podstawowych problemach, udzielonych przez dyrektora jednostki;
- obejrżeli teren jednostki oraz pomieszczenia we wszystkich oddziałach mieszkalnych Zakładu, w tym wybrane losowo cele mieszkalne, cele zabezpieczające, cele do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej, łaźnie, świetlice, salę widzeń, pomieszczenia do przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych, pola spacerowe, a także pomieszczenia ambulatorium i izby chorych;

- przeprowadzili w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- przeprowadzili rozmowy w cztery oczy z 15 osadzonymi.

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali dyrektorowi Zakładu oraz jego zastępcy, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji, pracownik Krajowego Mechanizmu Prewencji przeanalizował Porządek wewnętrzny Zakładu Karnego w Płocku obowiązujący tymczasowo aresztowanych oraz Porządek wewnętrzny Zakładu Karnego w Płocku obowiązujący skazanych.

2. Charakterystyka jednostki.

Zakład Karny w Płocku jest zakładem typu zamkniętego przeznaczonym dla recydywistów penitencjarnych; posiada też oddział aresztu śledczego dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn oraz oddział terapeutyczny dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi i upośledzonych umysłowo. W wizytowanej jednostce odbywają ponadto karę pozbawienia wolności osoby skazane po raz pierwszy oraz osoby ukarane zastępczą karą pozbawienia wolności. W Zakładzie funkcjonują również 3 cele dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu.

W strukturze organizacyjnej Zakładu wyodrębniono 2 oddziały penitencjarne oraz wchodzące w ich skład oddziały mieszkalne (9). Oddziały I – III przypisane zostały do I oddziału penitencjarnego (pawilon A); oddziały IV, V, VI i IX wchodzi zaś w skład II oddziału penitencjarnego (pawilon B). Oddział VII to oddział terapeutyczny, a VIII to oddział aresztu śledczego. W trakcie wizytacji, z powodu generalnego remontu, z użytku wyłączony był oddział V.

Pojemność Zakładu określona została na 681 miejsc. Ze względu na działania remontowe prowadzone w oddziale V, pojemność jednostki w trakcie wizytacji wynosiła 596. Według stanu na dzień 23 marca 2011 r., w jednostce faktycznie przebywało 585 osadzonych osób, w tym: 488 skazanych i 81

tymczasowo aresztowanych. W trakcie wizytacji, w Zakładzie odbywały również kary pozbawienia wolności 3 osoby ukarane oraz 2 osadzeni stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. W dniu wizytacji zaludnienie w Zakładzie wynosiło 98,1%.

W czasie wizytacji cel, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich nie stwierdzili osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych oraz skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Aresztu, przeprowadzonej w dniach 17-19 marca 2009 r.

Wśród uwag i zaleceń zawartych w Informacji powizytacyjnej znalazły się wówczas:

- a) wymiana stolarki okiennej;
- b) wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych;
- c) zamontowanie zabezpieczeń górnych łóżek;
- d) dokończenie modernizacji kuchni;
- e) wykonanie remontu łaźni;
- f) poprawienie nawierzchni pól spacerowych przeznaczonych dla tymczasowo aresztowanych;
- g) sprawdzenie i ewentualne poprawienie walorów smakowych przygotowywanego w jednostce żywienia w związku z dużą liczbą skarg odebraną w tym zakresie od osadzonych;
- h) zwiększenie obsady etatowej wśród psychologów;
- i) poszerzenie oferty zajęć kulturalno-oświatowych;
- j) rozważenie możliwość zakupu przenośnego defibrylatora oraz
- k) dostosowanie treści Karty Praw Pacjenta do sytuacji pacjenta uwięzionego.

Ad a) W celu sprawdzenia stanu realizacji tych zaleceń, przedstawiciele Rzecznika dokonali oglądu cel mieszkalnych we wszystkich oddziałach Zakładu. W efekcie weryfikacji poczynionej w opisany sposób ustalono, iż w porównaniu z poprzednim oglądem wzrosła liczba cel, w których wymieniona została stolarka

okienna. Niemniej jednak, jest ona w dalszym ciągu niewielka (ok. 30 cel mieszkalnych). Lustracja oddziałów mieszkalnych przeprowadzona w ramach rekontroli Zakładu wykazała, iż w wizytowanej jednostce są oddziały mieszkalne, w których stan okien wymaga natychmiastowej wymiany. Tytułem przykładu wskazać należy cele mieszkalne oddziału VII (oddział terapeutyczny), które poza znacznymi śladami wilgoci spowodowanej nieszczelnością dachu (oddział usytuowany na ostatniej kondygnacji), posiadają także nieszczelne okna. Stan zdecydowanej większości cel mieszkalnych w tym oddziale, nie respektuje jednej z Europejskich Reguł Więziennych [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych] stanowiącej, iż *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (reg.18.1)*. Zły stan stolarki okiennej oraz zawilgocenia widoczne na sufitach i ścianach, w zestawieniu z nietrwałą zabudową kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych tego oddziału (połączoną częstokroć ze stosowaniem kotar zamiast drzwi), uprawniają w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji do sformułowania stwierdzenia, iż takie warunki bytowe mogą prowadzić w konsekwencji do wypełnienia przesłanki poniżającego traktowania. Wniosek ten jest tym bardziej uprawniony, iż dotyczy oddziału terapeutycznego dla osadzonych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi i upośledzonych umysłowo. Poza oddziaływaniami terapeutycznymi, równie ważną rolę w procesie terapii takich osób, odgrywa w ocenie KMP możliwość pobytu w estetycznych warunkach lokalowych respektujących jednocześnie prawo do zagwarantowania intymności podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych. Na uciążliwości w odbywaniu kary pozbawienia wolności związane z warunkami bytowymi panującymi w tym oddziale zwracali również uwagę przedstawicielowi Krajowego Mechanizmu

Prewencji mieszkańcy wizytowanych przez niego w tym oddziale cel mieszkalnych.

Ad b) Ogląd cel mieszkalnych w Zakładzie pozwala na stwierdzenie, iż zalecenie dotyczące pełnej zabudowy kącików sanitarnych w celach mieszkalnych pozostaje w trakcie realizacji. Zmiany w tym zakresie w porównaniu do stanu ujawnionego w trakcie poprzedniej wizytacji są dostrzegalne w oddziale IV, w którym zakończył się generalny remont cel mieszkalnych. Kąciki w tym oddziale zostały wyodrębnione od reszty cel mieszkalnych w dwojaki sposób – albo poprzez pełną ich zabudowę lub poprzez zabudowę sięgającą niemal do sufitów cel (zabudowa kończy się około 30 cm przed sufitem). W praktyce, liczba cel posiadająca w pełni zabudowane kąciki sanitarne wzrosła, lecz jest w dalszym ciągu mniejsza, aniżeli liczba cel z zabudową sięgającą prawie do sufitu celi mieszkalnej, czy cel bez trwałej zabudowy sanitariatów.

Cele mieszkalne oddziału V, w którym takie prace trwały w trakcie wizytacji, po ich zakończeniu będą również posiadały zabudowane kąciki sanitarne. Sposób zabudowy, podobnie jak w oddziale IV będzie dwojaki. Z informacji przekazanej w tym zakresie przedstawicielom Rzecznika Praw Obywatelskich przez dyrektora Zakładu, wynika, że usprawiedliwienie przyczyny tej swego rodzaju „niekonsekwencji” w sposobie zabudowy kącików sanitarnych, stanowią ograniczone środki finansowe, które udało się pozyskać kierownictwu jednostki na remont oddziałów mieszkalnych. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, wskazany powód nie stanowi wystarczającego uzasadnienia dla niepełnej zabudowy kącików sanitarnych. Należy w tym miejscu zauważyć, iż powinność stworzenia przez władze więzienne odpowiednich warunków umożliwiających nieskrępowane załatwianie potrzeb fizjologicznych stanowi jedną z reguł Europejskich Reguł Więziennych, zgodnie z którą *więźniowie powinni mieć stały dostęp do higienicznych i zapewniających prywatność sanitariatów* (reg. 19.3).

Ad c) W trakcie wizytacji wybranych przez przedstawicieli Rzecznika cel mieszkalnych, wizytujący stwierdzili brak realizacji zalecenia dotyczącego

montażu zabezpieczeń górnych łózek, chroniących korzystające z nich osoby przed wypadnięciem.

Ad f) Lustracja pól spacerowych przeznaczonych dla tymczasowo aresztowanych wykazała, iż zalecenie ich dotyczące i zawarte w Informacji z kontroli Zakładu w 2009 r., wykonane zostało jedynie w części dotyczącej wyposażania pól spacerowych w ławki. Nawierzchnia spacerników dla tymczasowo aresztowanych nie została bowiem w dalszym ciągu utwardzona.

Ad g) Z informacji przekazanych przez kierownictwo Zakładu Karnego w Płocku wynika, że kwestia wyżywienia oferowanego osobom przebywającym w jednostce, w związku z licznymi skargami odebranymi w tej kwestii przez przedstawicieli Rzecznika podczas wizytacji Zakładu w 2009 r., stanowiła przedmiot ich zainteresowania. Wyniki weryfikacji zasadności zgłoszonych wówczas przez więźniów zarzutów, nie uzasadniały zdaniem administracji negatywnej oceny wyżywienia przekazanej przez osadzonych. W ich ocenie, wyżywienie spełnia wszelkie wymogi określone w przepisach prawa. Warto zauważyć, iż jakość oraz wartość odżywcza posiłków przygotowywanych dla osób pozbawionych wolności znajduje swe umocowanie w aktach międzynarodowych. Zgodnie z regułą 20.1. Wzorcowych reguł minimum postępowania więźniami [Nowy Jork 1984] *administracja wydaje każdemu więźniowi, (...) posiłki o wartości odżywczej odpowiedniej dla utrzymania zdrowia i sił, dobrej jakości oraz dobrze przygotowane i podane.*

Rozmowy przeprowadzone z osadzonymi przez pracowników Biura RPO w trakcie rekontroli Zakładu, zarówno te „w cztery oczy” jak i przy okazji oglądu jednostki, wskazują jednakże, na brak poprawy walorów smakowych posiłków przygotowywanych w więziennej kuchni. Spośród 15 rozmówców wybranych do rozmów w warunkach wyłączających obecność osób postronnych, 10 stwierdziło, że jakość wyżywienia w jednostce jest zła. Negatywne opinie przeważały również wśród osadzonych, z którymi rozmawiał pracownik KMP w trakcie lustracji Zakładu. Argumentując złą ocenę wyżywienia, osoby pozbawione wolności wskazywały na słabą jakość wędlin, wodniste zupy, jedną z powtarzających się

potraw charakteryzującą się specyficznym, odrzucającym zapachem (potrawka z ryby), monotonność jadłospisu, czy wreszcie niskie walory smakowe posiłków.

Ad j) W trakcie oglądu pomieszczeń ambulatorium więziennego, pracownik Krajowego Mechanizmu Prewencji ustalił, iż jednostka nie dysponuje defibrylatorem.

Ad d) Modernizacja kuchni, trwająca w czasie wizytacji Zakładu przeprowadzonej w marcu 2009 r. przez przedstawicieli Rzecznika, została zakończona w 2009 r. Stan oraz rozkład pomieszczeń wchodzących w jej skład, jak również ich wyposażenie spełniają obecnie wymogi systemu HACCP. Również magazyny żywnościowe poddane zostały gruntownym remontom. Jak wynika z informacji udzielonej przez funkcjonariusza odpowiedzialnego za te pomieszczenia, w najbliższym czasie zostanie przeprowadzony remont w magazynie podręcznym. Wykonanie tych prac, zakończy jednocześnie ostatni etap modernizacji zaplecza magazynowego.

Ad e) Lustracja pomieszczeń łaźni centralnej zlokalizowanej w pawilonie C oraz łaźni w oddziale IV, pozwala na stwierdzenie, iż przeprowadzono w nich remont generalny. Pomieszczenia obu łaźni utrzymane były w należytej czystości. Stan techniczny natrysków i instalacji wyciągowych zamontowanych w łaźniach również nie budzi zastrzeżeń Krajowego Mechanizmu Prewencji. Ściany łaźni wyłożono glazurą, podłogi zaś terakotą. Łaźnie dysponują matami antypoślizgowymi wydawanymi osadzonym na czas kąpieli. Czas trwania kąpieli wynosi 10 minut. Osoby pozbawione wolności, z którymi rozmawiali przedstawiciele Rzecznika nie przekazały żadnych uwag krytycznych odnośnie warunków kąpieli. Twierdziły, iż czas przeznaczony na kąpiel jest wystarczający.

Ad h) Mając na uwadze zastrzeżenia eksperta z zakresu psychologii, biorącego udział w poprzedniej wizytacji Zakładu, a odnoszące się do zbyt dużego obciążenia pracą dwóch psychologów zatrudnionych wówczas w jednostce, z satysfakcją odnotować należy zatrudnienie dodatkowego psychologa. Przyczyni się to bez wątpienia do zwiększenia dostępności tej formy świadczeń medycznych dla przebywających w Zakładzie osadzonych i jednocześnie do zmniejszenia obciążenia pracą poszczególnych psychologów. Osadzeni, którzy korzystają

z pomocy psychologa, z którymi rozmawiali przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich, nie zgłosili zastrzeżeń odnośnie realizacji tego prawa.

Ad i) Konieczność zagwarantowania osadzonym przebywającym w Zakładzie warunków metrażowych określonych w art. 110 § 2 k.k.w pociągnęła za sobą w praktyce likwidację części świetlic oddziałowych, istniejących w czasie poprzedniej wizytacji Zakładu. W dniu 23 marca 2011 r., poza świetlicą centralną, w jednostce było ponadto 5 świetlic oddziałowych (3 świetlice oddziałowe zaadaptowano na potrzeby cel mieszkalnych). Za pozytywne działania władz jednostki podjęte w związku uszczupleniem bazy lokalowej oddziaływań kulturalno-oświatowych uznać należy zwiększenie oferty tego typu zajęć. Miejscem ich realizacji jest świetlica centralna, wydzielona część pola spacerowego dla skazanych przeznaczona do ćwiczeń fizycznych, boisko do gry w piłkę siatkową, świetlice oddziałowe oraz place spacerowe. W 2010 r. w Zakładzie zorganizowano blisko 40 imprez kulturalno-oświatowych (koncerty, konkursy, wystawy, spotkania z ciekawymi osobami, imprezy okolicznościowe – andrzejki, Dzień Dziecka, spotkanie wigilijne). Zakład zapewnia ponadto osadzonym dostęp do prasy codziennej. Sygnały odebrane od 8 osadzonych wybranych przez przedstawicieli Rzecznika do rozmów w warunkach wyłączających obecność osób postronnych oraz osadzonych, z którymi przedstawiciele Rzecznika rozmawiali w trakcie oglądu jednostki, wskazują na brak organizowania w istniejących świetlicach oddziałowych jakichkolwiek zajęć kulturalno-oświatowych. W związku z tym, wielu osadzonych nie korzysta w ogóle z możliwości wyjścia do świetlicy oddziałowej, gdyż ich zadaniem jest to pozbawione sensu.

Z analizy treści rozdziału III Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Płocku obowiązującego skazanych, stanowiącego zasady uczestnictwa skazanych w zajęciach sportowych odbywających się na boiskach sportowych oraz w wydzielonej części pola spacerowego dla skazanych (siłownia) wynika, iż „godziny tych zajęć pokrywają się z godzinami spacerów”, co w konsekwencji stwarza konieczność dokonywania wyboru pomiędzy prawem do spaceru, a prawem do tego typu zajęć. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji przyjęte w tym zakresie rozwiązanie nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa.

Zauważyć należy, iż przepisy Kodeksu karnego wykonawczego statuują oba prawa osób pozbawionych wolności jako równorzędne (art. 102 p.6 k.k.w i art. 112 k.k.w). Tymczasem, istniejące w przywołanej regulacji wewnętrznej jednostki unormowanie, nie respektuje równorzędności obu praw i jako takie winno być dostosowane do obowiązującej regulacji prawnej lub usunięte.

Ad k) Weryfikacja realizacji zalecenia dostosowania treści Karty Praw Pacjenta do obowiązujących przepisów prawa, a w szczególności do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności, pozwala na stwierdzenie, iż zostało ono zrealizowane.

4. Wnioski i zalecenia.

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwoliły uznać, że jedynie część zaleceń spośród sformułowanych w Informacji z wizytacji Zakładu w 2009 r. została zrealizowana. Pozostałe nie zostały wykonane lub są w trakcie realizacji.

Wśród zaleceń, które zostały w pełni wykonane wymienić należy przeprowadzenie remontów generalnych więziennych łaźni; dokończenie modernizacji zakładowej kuchni; zatrudnienie dodatkowego psychologa oraz dostosowanie treści Karty praw pacjenta do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności. Zalecenia, które pozostają w realizacji to niewątpliwie zabudowa kąpoków sanitarnych stanowiąca część robót remontowych prowadzonych w ramach sukcesywnych remontów generalnych oddziałów mieszkalnych oraz wymiana stolarki okiennej. W ciągu dwóch lat dzielących obie wizytacje, w Zakładzie Karnym w Płocku nie utwardzono powierzchni pól spacerowych dla tymczasowo aresztowanych; nie poprawiono walorów smakowych żywienia oferowanego w Zakładzie; nie zamontowano zabezpieczeń górnych łóżek, jak również nie zakupiono defibrylatora.

Ze względu na złe warunki bytowe panujące w oddziale terapeutycznym, zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, oddział ten powinien zostać ujęty w planie remontów generalnych w pierwszej kolejności.

Krajowy Mechanizm Prewencji uznaje nadto, iż konieczne dla poprawy warunków osadzenia w Zakładzie Karnym w Płocku jest:

1. wyeliminowanie niezgodności pomiędzy punktem 11 rozdziału III Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Płocku obowiązującego skazanych, a przepisami Kodeksu karnego wykonawczego;
2. poprawienie walorów smakowych przygotowywanych w Zakładzie posiłków;
3. zamontowanie zabezpieczeń górnych łóżek;
4. utwardzenie powierzchni pól spacerowych dla tymczasowo aresztowanych;
5. zakupienie defibrylatora;
6. kontynuowanie remontów oddziałów mieszkalnych wraz z pełną zabudową kąpoków sanitarnych i wymianą stolarki okiennej.

W odpowiedzi z dnia 4 lipca 2011 r. dyrektor Zakładu Karnego w Płocku poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich o realizacji wskazanych w Raporcie rekomendacji.

W celu usunięcia dostrzeżonej przez Krajowy Mechanizm Prewencji niezgodności pomiędzy przepisem Porządku wewnętrznego obowiązującego skazanych, a przepisami Kodeksu karnego wykonawczego, dyrektor zmienił kwestionowaną treść Porządku, poprzez usunięcie z niej zdania „Godziny tych zajęć pokrywają się z godzinami spacerów” oraz dodanie nowego zdania o realizacji zajęć sportowych na wyznaczonej części placu spacerowego zgodnie z ich odrębnym regulaminem. Dyrektor poinformował ponadto Rzecznika o stałej kontroli jakości serwowanego w jednostce wyżywienia. Odnośnie placów spacerowych dla tymczasowo aresztowanych oraz problemów związanych z korzystaniem z nich przez osoby pozbawione wolności (szczególnie po opadach deszczu - brak utwardzonej nawierzchni), dyrektor uznał, że w celu wyeliminowania dostrzeżonego problemu, do końca 2011 r. na placach tych zostaną wyłożone dodatkowe płyty chodnikowe, które zwiększą szerokość ścieżki spacerowej dla tymczasowo aresztowanych eliminując tym samym konieczność

stąpienia po nieutwardzonym gruncie. Dyrektor ZK w Płocku poinformował również o zakupie defibrylatora.

Odnośnie zabezpieczeń górnych łóżek, w nadesłanej przez dyrektora jednostki odpowiedzi, znalazła się informacja o zobowiązaniu działu kwatermistrzowskiego ZK w Płocku do zakupu nowych łóżek piętrowych posiadających zabezpieczenia górnego poziomu oraz drabinki. Dyrektor zapewnił ponadto Rzecznika o kontynuowaniu prac remontowych w oddziałach mieszkalnych.